

Per què entrar a l'arxiu del Moviment de Renovació Pedagògica Escola d'Estiu del País Valencià. Un moviment de mestres per la democràcia real

ÀNGELS MARTÍNEZ BONAFÉ

Moviment de Renovació
Pedagògica del País Valencià
angels.martinez-bonafe@uv.es

*Tenim a penes el que tenim i prou;
l'espai d'història concreta que ens pertoca
i un minúscul territori per a viure-la.*

Miquel Martí i Pol

1. PER QUÈ POT INTERESSAR-TE MIRAR AQUEST QUADERNET MANUSCRIT?

Si fores persona que estudia els moviments pedagògics que han intervingut al País Valencià en la modernització democràtica de l'ensenyament i trobares en un arxiu aquest quadernet, et cridaria l'atenció?

La portada ja és il·lustrativa: eixa correcció al títol "Actas", per Actes, "Permanente", per

Permanent ens fa pensar en alguna persona que defensa l'ús del valencià i el seu ensenyament, en un context en el que l'alfabetització en valencià no està assolida.

Indica les dates de 1988 a 1990 i enuncia el subjecte del que es parla: l'Escola d'Estiu.

I qui o què és això? Ací comença la recerca: esbrinaríem que l'Escola d'Estiu va ser (i segueix estant) una trobada de mestres compromesa amb la democratització real de l'ensenyament al País Valencià, al voltant de la qual es va generar un grapat de col·lectius i activitats de formació del professorat molt crítiques amb l'ordre social establert a la institució escolar, al qual es va denominar Moviment de Renovació Pedagògica Escola d'Estiu del País Valencià. Cada escola d'Estiu solia tindre un durada setmanal i es feia a la primera setmana (de vegades 15 dies) de juliol.

Sembla doncs que tenim a les mans un peça d'evidència que ens pot parlar sobre gent i experiències involucrades en la transformació educativa dels anys 80 del segle passat i, aleshores, segueixes mirant. Es tracta d'un quadern barat , escrit a mà, i qui fa la redacció sembla que no és un professional de la secretaria, sinó una de les persones assistents a la reunió, que realitza durant un temps aquesta tasca segurament rotatòria dins el col·lectiu. Evidència l'existència d'una organització de mestres que es reuneix amb prou assiduitat i dona la suficient importància a les reunions com per a redactar actes d'aquestes, però no té els diners o la formalitat de registrar-les en aquell tipus de llibres d'actes amb tapa dura folrada en roig que es solia usar a les escoles o instituts.

Com en el títol es refereix a la "Permanent", suposem que es refereix a la desena de persones que apareix repetidament en l'encapçalament de l'acta de cada reunió, les quals, com ocorre en altres organitzacions, representen els respectius grups que es coordinaven per a la realització de les Escoles d'Estiu.

Quan entrem a l'interior del quadern veiem els temes que els preocupaven: el més repetit és el conjunt de tasques relacionades amb el programa i la realització de l' Escola d'Estiu del següent juliol... En octubre del 1988 les persones assistents a la reunió de la "Permanent" es repartien la realització de memòries de les aules-debat, seminaris i grups de treball que havien desenvolupat en la XIII^a Escola d'Estiu a València i mostren interès per conformar amb totes aquests memòries una publicació comptant amb certa ajuda del Servei de Formació del Professorat de la Universitat de València i d'algun Centre de Professorat. També apareix als ordres del dia, ja en novembre, el debat sobre el model a seguir per a la preparació de la XIV^a Escola d'Estiu a l'any següent.

A més a més, tracten el tema de l'organització del 2n Congrés de Moviments de Renovació Pedagògica (MRPs), reunions amb la Directora general de Formació del Professorat de la Conselleria d'Educació, propostes presentades al Consell Escolar Valencià, reunions a Xeraco amb la Federació de MRP del País Valencià i reunions a Madrid amb la Mesa de la Confederació estatal de MRPs.

Eixa diversitat i quantitat de reunions, activitats i temes relacionats amb la formació del professorat i el compromís i desig de transformar l'ensenyament, ens fa considerar, almenys, que tenim entre mans informació sobre una organització d'ensenyants ampla, organitzada,

amb elaboració teòrica i propostes pràctiques, amb voluntat de negociar amb l'administració educativa, que estén la seua pedagogia arreu de diverses comarques del País Valencià i es coordina amb altres col·lectius similars de diferents territoris de l'Estat Espanyol.

Per tot açò, si estàs interessada en l'anàlisi dels canvis produïts o proposats a l'escola en les darreres dècades del segle XX, crec que hauries de tindre en compte aquest quadern i potser seguir el fil de recerca que t'obri. La informació et suggereix interrogants i et conduirà a altres quaderns, publicacions, programes i experiències desenvolupades per aquest col·lectiu i potser hages de concertar entrevistes amb alguns dels seus protagonistes. Et parlaran de les propostes que es van fer *des de baix*, des del professorat i algunes associacions de mares i pares, per a la democratització de l'ensenyament, en les dècades en què estava obert el debat sobre els plans experimentals i la llei de reforma educativa, que venia a qüestionar la Llei General d'Educació (LGE) del franquisme i donaria lloc a la LOGSE.

Segurament ja coneixeu llibres que parlen de la successió de lleis educatives i els canvis derivats a l'Estat Espanyol i al País Valencià, des de la transició de la dictadura a la democràcia i des dels governs socialdemòcrates als neoliberals (Fernández de Castro, 1973; Fernández Enguita, 2001; Viñao, 2004). Però el que la documentació d'aquest arxiu vos ofereix és altra cosa, o altra veu: entre aquests papers podeu trobar la mirada, les idees i les pràctiques d'aquell sector del professorat sabedor de la relació entre la pedagogia i la política, entre l'ensenyament i la democratització de la societat, i amb consciència del paper no neutral del professorat en els processos de canvi social.

Este quadern, que hem agafat com exemple de la documentació inventariada a l'Arxiu del MRP Escola d'Estiu del País Valencià, constitueix una de les pedres que forma part de la memòria democràtica teixida per tots els col·lectius de persones que han estat reunint-se per pensar, debatre, llegir, escriure i fer accions, des dels barris, fàbriques, universitats, escoles i instituts, per fer una societat menys desigual i més lliure per a tothom. Per això és també una font d'informació rellevant per als qui vulguen explicar com ha estat canviada la societat valenciana des del 1970 fins avui.

A la pàgina 47 del quadern, en acabar el curs 1988-89 hem trobat esta fulla amb el rètol "A la Fi continuem vius". Per què la persona que escrivia les actes escriuria aquesta frase? A les reunions d'inici del 1990 hem vist que parlen de convocar Junta de socis, canvis de

responsabilitats, redistribució de tasques (comissió organitzadora Escola d'Estiu, tresoreria, secretaria, contactes amb els sindicats, representació a la Federació de País Valencià, representació al Consell Escolar). Aleshores, quins perills els podien fer pensar que potser no seguirien vius un any més? Quins problemes podrien agreujar l'esforç de la militància pedagògica fora de les hores de

treball? Per què aquests col·lectius de professorat nascuts al final la dictadura franquista

tenen al 1990 dificultats per difondre les seues propostes pedagògiques?

2. LA "TRANSICIÓ" O COM ACABAR AMB EL FRANQUISME A L'ESCOLA. LES REFORMES DES DE BAIX I DES DE DALT.

A l'arxiu del MRP Escola d'Estiu del País Valencià i en diversos articles escrits pels seus membres (MRP, 1985; Martínez Bonafé, 2002; Sansano, 2003; Martínez Bonafé, 2008; Mayordomo *et al.*, 2007), veurem que l'existència organitzada del MRP naix en 1975, tot i que alguns grups d'estudiants i mestres havien estat fent intents des dels anys 60 en altres contextos (la Secció de Pedagogia de Lo Rat Penat, El Micalet, Col·legi de Llicenciats, Associació per a la Correspondència i la Impremta Escolar) per l'ús

del valencià a l'escola i per la introducció de mètodes i continguts democratitzadors de la vida i del currículum escolar.

El 1975 estudiants de magisteri que havien llegit a Ferrer i Guàrdia, mestres Freinet, valencianistes i professorat d'esquerres del Col·legi de Llicenciats convoquen l'Escola d'Estiu com una crida als mestres per obrir pas a l'escola democràtica, i és prohibida pel governador civil. Jaume Martínez, un dels que feien aquesta convocatòria ho expressa molt bé amb estes paraules:

Per això crearem les Escoles d'Estiu, un territori propi. Una convocatòria oberta i un espai d'intercanvi de sabers portats des dels nostres propis horts pedagògics. Un territori propi, eixe era el problema. El Governador civil franquista el tenia molt clar quan en 1975 va

prohibir la convocatòria de la primera Escola d'Estiu (nostra Escola d'Estiu). Per a la formació del professorat, deia, ja tenen vostés les Escoles de Magisteri i els ICes, únics espais reconeguts per al desenvolupament d'eixa activitat. Però la gent dels MRPs buscàvem un altre coneixement que es construeix, en un camp alternatiu al de l'Estat, sobre experiències i sabers nascuts de la reflexió sobre la pràctica i l'intercanvi solidari. Eixe era el sentit profund de l'Escola d'Estiu, i per això em vaig atrevir, en algun lloc, a nomenar això com la possibilitat d'un diàleg crític amb l'Estat, des de la majoria d'edat del mestre..(Martínez Bonafé, 2024, s.p.)

El 1976 l'Escola d'Estiu apareix a l'escenari pedagògic i polític com l'opció de formació del professorat indispensable per acabar amb el franquisme i estar on els temps requerien. Reuneix milers de mestres de diferents comarques del País Valencià en cursets, debats, tallers que s'uneixen a actes reivindicatius i manifestacions front a la seu de la delegació del Ministeri d'Educació i Ciència i després a la porta de la Conselleria d'Educació.

Durant els 10 anys següents, paral·lelament a la transició de la dictadura al parlamentarisme, les Escoles d'Estiu adquireixen protagonisme als mitjans de comunicació, com ho mostren també els retalls de premsa que guarda l'arxiu. Són interlocutors amb els naixents sindicats, partits i administració educativa i conformen la base d'una plataforma cultural on artistes, intel·lectuals, universitaris i mestres fan un discurs conjunt per la transformació social. Les conclusions de l'Escola d'Estiu es pronuncien pels temes candents en cada any, com ara: El Decret de Bilingüisme, els "programes renovats" i les reformes llançades per l'administració educativa, la llei d'ús i ensenyament del valencià, l'estatut docent i la jerarquització del professorat, la defensa de la coeducació i l'educació sexual a l'escola que havia costat sancions i maldecaps... però també contra la guerra, l'entrada

d'Espanya a l'OTAN o la solidaritat amb el poble sahrauí.

A les Escoles d'Estiu ressonaven consignes com la gestió democràtica dels centres i el cos

únic d'ensenyants sense divisions sense jerarquies, sense ventall salarial.

Acabar amb el franquisme implicava construir l'escola pública, popular i

valenciana, ni més ni menys: substituir la doble escolarització en la pública i la

privada, per una única escola on anaren els fills i filles de les famílies riques i de

les pobres, una escola per als drets dels infants, no un negoci; un ensenyament

que tractara amb estima la cultura popular, la geografia i la Història dels

nostres pobles i comarques, que normalitzara i dignificara l'ús del

valencià; i ja teníem experiències de

centres escolars que es convertien en espais democràtics, on es creaven hàbits de participació, presa de decisions col·lectiva i afrontament cooperatiu dels conflictes que

aquesta implica. Havia mort Franco. Anàvem a fer una escola nova. Els canvis polítics d'aquests anys, la Constitució, les eleccions, la victòria dels socialistes, el debat de l'Estatut,

entre la reforma i "la ruptura"... i les grans mobilitzacions des de les fàbriques i els barris, les manifestacions del moviment antinuclear i les Jornades feministes, els atacs violents de la

dreta, l'anticatalanisme... acompanyen i encoratgen les idees i les accions del Moviment de Renovació Pedagògica Escola d'Estiu del País Valencià.

En aquest context hem de situar els plans experimentals de reforma de l'EGB, el BUP i la FP definits pel Ministeri d'Educació, i la redacció de la LODE (s'aprova el 1985) i la LOGSE (s'aprova el 1990).

Els i les professors dels MRPs que ja estaven actuant anys abans als centres com a avantguardes renovadors, foren els primers en implicar-se en les reformes que qüestionaven

la LGE. Tanmateix als seus textos trobareu tant defenses com crítiques a les noves lleis i els processos d'implantació, a la manca de financiació i de formació del professorat.

L'abundància de materials didàctics elaborats per diferents grups docents, la intensitat dels debats a les escoles d'Estiu, la quantitat de trobades i reunions de professorat per parlar del que volien canviar de la seua pràctica i del seu centre, les crítiques dels límits que veuen les mestres que volien un canvi curricular radical i més formació del professorat per actuar amb autonomia, i les crítiques dels catedràtics que potser temien que amb la debilitació de la tradició acadèmica s'esborraren també els llindars del seu prestigi i posició jeràrquica... Tot això, evidencia l'efervescència d'aquest període i d'aquest moviment que va portar a les escoles molts debats, experiències, conflictes, esperances que qüestionaven l'hegemonia de la rutina avorrida del llibre de text i obrien finestres a una nova concepció de la docència.

ACTIVITATS DE L'ESCOLA D'ESTIU A VALÈNCIA

PRIMAVERA 84

1. SEMINARIS PERMANENTS

- 1.1. Investigació al voltant dels deures escolars.
- 1.2. Normalització lingüística.
- 1.3. Construcció d'un programa alternatiu de filosofia a tercer de BUP.
- 1.4. Escoles infantils.

2. GRUP ESCOLA I MEDI

Planificació curricular a partir del model d'escola arrelada al medi. Lloc: Escola normal. Tots els dijous, de 6.30 a 8.30. Seminari 39.

3. ELS DIJOURS PEDAGÒGICS

CEPEP-E. Magisteri. Tots els dijous.

4. ACTIVITATS PER A MAIG

- 1. «Psicoanàlisi de l'educació», per Juana Martínez.
- 2. «Paper de la ciència a l'escola», per Paco Huerta y Pep Bisbal.

Per a qualsevol informació dirigir-se a Escola d'Estiu. Col·legi de Llicenciats. Carrer Tirso de Molina, 3. Telèfon 349 39 10 (els dimarts, de 7 a 9).

Font: *Revista Alliolí* 15-3-1984

L'Escola d'Estiu s'organitza en seminaris permanents que també en primavera i hivern fan activitats de formació, debat i reivindicació. També evidencia, com en altres moviments socials, la diversitat d'expectatives polítiques i de concepcions del que havia de significar la transició a la democràcia, a les aules.

Entrada la dècada dels 80, l'Estat Parlamentari havia creat les seues institucions (partits, sindicats, institucions de les administracions centrals i autonòmiques) i els moviments socials i organitzacions autònomes queden als marges d'aquestes, o han d'integrar-s'hi i, per tant, desaparèixer en tant que

moviment social generador de pensament i pràctica transformadora autònoma. En quina mesura va afectar este procés al MRP Escola d'Estiu? Aquesta seria una línia d'investigació

que vos portaria a consultar les edicions d'Escoles d'Estiu d'aquests anys així com les múltiples publicacions, Trobades i Congressos en les quals els MRP analitzen el context i fan propostes als sindicats, als partits i a l'administració educativa (com ara els plans territorials unitaris de formació del professorat, o les *100 mesures per a la millora de l'Escola Pública*) al mateix temps que reivindiquen recursos de l'administració educativa per poder seguir desenvolupant les seues activitats formatives.

L'Escola d'Estiu del País Valencià no va voler ni desaparèixer ni dissoldre's dins de les institucions, sinó que va defensar la necessitat d'un moviment de mestres amb capacitat teòrica i pràctica per impulsar processos de canvi a les aules i als centres, podent col·laborar i al mateix temps mantenir la seua capacitat de crítica amb l'administració educativa i les institucions de l'estat parlamentari. Així ho hem vist en un document nascut en l'assemblea de cloenda de la VIII^a Escola d'Estiu, el 1983, amb el títol *Per la institucionalització del MRP Escola d'Estiu del País Valencià*¹ on es declara la voluntat de donar base legal als conjunt de seminaris i grups que es reuneixen al llarg del curs i constituir una associació que portara el nom del MRP. La relació i la diferència entre el que és un moviment i el que és una associació amb estatuts, així com la importància de l'autonomia ideològica, econòmica i organitzativa del MRP Escola d'Estiu, s'explica repetidament en el conjunt de debats escrits, actes, publicacions, assemblees, que es desenvolupen al voltant de la decisió del Ministeri d'Educació de crear els Centres de Professors (CEP) seguint el model anglosaxó per a la formació del professorat.

Des del 1983 quan el Ministeri d'Educació i Ciència (MEC) va publicar l'ordre de creació dels Centres d'Estudi i Intercanvi per la Renovació Pedagògica (CEIRE), fins el 1985, quan la Generalitat Valenciana (com les altres administracions educatives autònomes) ordena la creació dels Centres de Formació del Professorat (CEP), trobem a l'inventari de l'arxiu del MRP molt diversos documents (cartes al Ministeri, cites i informes de converses amb la Conselleria d'educació, actes de debats entre els diversos col·lectius del MRP, convocatòries de trobades estatals dels MRP per tractar les relacions amb l'administració educativa...) que evidencien un

¹Podeu trobar el programa de cada edició d'Escola d'Estiu a l'arxiu , en la carpeta que conté el conjunt de documents d'eixa escola d'Estiu. Però també podeu trobar tots els programes en l'apartat de Publicacions del MRP .

procés dens i actiu de reflexions i propostes d'aquest sector de treballadors i treballadores de l'ensenyament més compromès amb la millora de l'escola pública.

De les diferents posicions i aspiracions en relació a l'autoorganització dels moviments socials i la seua relació amb els institucions del nou Estat parlamentari, donen compte les

imatges que adjunte provinents del *Diari de l'Escola d'Estiu* de 1986. El *Diari* era un full que apareixia cada matí,

L'Escola d'Estiu busca la continuïtat sin concesiones

MARIA LUISA COLOMINAS

Al compàs de una música oriental, una docena de joves balla movent els braços, les plomes i la cabesa. És com un juego, se fan mímica se mueven y, sin embargo, están en clase aprendiendo técnicas de sismomorfología. Algunos son estudiantes, el resto, profesores de EGB que tienen en sus aulas, o tendrán en el futuro, niños con dificultades de aprendizaje.

la Escuela; con la transición, y el descenso de las expectativas políticas, hubo años que sólo reunimos 700 alumnos. Impulsada desde sus comités por grupos de educadores preocupados por la renovación del sistema educativo, los organizadores se plantean la necesidad de institucionalizar esta iniciativa, de forma que se garantice su continuidad. En este punto todos están de acuerdo, pero las tendencias en la forma de llevarla a cabo son distintas para los miembros del STEP y CNT, por un lado, y para CC. OO. y UGT, por otro.

Diferentes organizaciones han dado subvenciones para el mantenimiento de las actividades a lo largo de toda su andadura, pero es un hecho que va a contar con una subvención específica y propone que a cambio de los fondos haya que hacer concesiones políticas. Obcede la Escuela se propone un modelo de escuela desvinculado del sistema y pretendemos que en la subvención no se

EL DIARI
DE L'ESCOLA D'ESTIU 8 Juliol 1986 XI^a

Editorial

ELS MOVIMENTS DE RENOVACIÓ PEDAGÒGICA
(segons l'Escola d'Estiu) son grups de base amb una forta vinculació territorial, imprescindibles per arrelgar inquietuts i aspiracions dels ensenyants (...), per coordinar les iniciatives i innovacions pedagògiques que surgesquen en la pràctica escolar (...)

d'anar dirigides fonamentalment a crear una consciència nova d'allò que pot ser l'escola i el paper de l'educador. No es tracta només de millorar l'escola existent, sino de transformar-la per aconseguir-ne una altra amb una funció social diferent.

i per això hi ha qui està nerviós:

FEDERACION DE TRABAJADORES DE LA ENSEÑANZA
Comisión

Avda. de los Toreros, 3. Teléfono 236 62 01 - 02 - 01. MADRID - 28

CIRCULAR 4/86 DE LA SECRETARIA DE RENOVACION PEDAGOGICA
(saqueix →)

Madrid 4 de febrero 1986

(...)

2.- Se decide en función de la circular 3/86 que se legalice el Grupo Antares, de modo que abarque esta Asociación de Renovación Pedagógica todas aquellas provincias área MEC que carecen de Asociación, (para que puedan percibir ayudas del MEC y así realicen cursos, Seminarios, Jornadas de "Renovación Pedagógica,...").

3.- (...) En aquellas provincias en que la estructura de los CEPs engloben de modo real todas las necesidades del profesorado, potenciar desde nuestras asociaciones los CEPs, hasta conseguir que los CEPs hagan innecesarias las Asociaciones.

(...) pero sin perder de vista que nuestro objetivo es exigir a la Administración la creación de CEPs con medios suficientes que hagan innecesarias las Asociaciones para la "renovación pedagógica"

Un saludo sindical,

Aquest és un document autèntic.
Com vegeu és un exemple de:
- respecte a l'autonomia dels ensenyants
- respecte a la pluralitat cap a l'any protagonista ni controlador
- què entén l'Administració de per a què profitem els HPPs.

¿ QUE TAL SI ELS DEMOSTREM LA SEUA EQUIVOCACIÓ ?

RECICLA'M I SE'NE TEU

Font: *El Diari de l'Escola d'Estiu*. Comissió Organitzadora de la XI^a E.d'ÉEComarques Centrals

redactat per la Comissió Organitzadora que comentava actes externs o interns de l'escola d'estiu amb un tarannà fresc i crític. En aquest cas denuncien l'opció del sindicat UGT-FETE de apostar pels CEPs fins la liquidació de les associacions creades pel professorat per a la seua formació.

Aquest procés és també una mostra de com es resol la transició democràtica en allò referent a la formació del professorat i alhora en la relació entre un moviment sorgit des de

baix en les escoles, instituts i universitats i unes institucions creades des de l'administració de l'Estat; és indicador també del tipus de participació democràtica a la que aspira la socialdemocràcia governant en eixe període, dels anhels i les pors amb les quals es relaciona el PSOE que dirigeix les institucions, amb les avantguardes formades en el antifranquisme que havien mostrat a cada escola i institut el seu compromís per la transformació radical del que calia ensenyar i la manera de fer-ho, i que tradicionalment es reunien a les Escoles d'Estiu.

Els MRP de diferents territoris de l'Estat Espanyol feren propostes de plans territorials de formació del professorat unitaris i compartits. Al País Valencià l'administració no va arribar a signar aquests acords i el MRP va anar patint una creixent minva de recursos econòmics per organitzar el seu moviment autònomament.

Quan el 1996 el govern passa a mans del Partit Popular i el neoliberalisme ja és explícitament el model elegit per a la política estatal i autonòmica, veiem a l'arxiu del MRP Escola d'Estiu del País Valencià, els retalls del diari *Levante* amb les declaracions de la XX^a

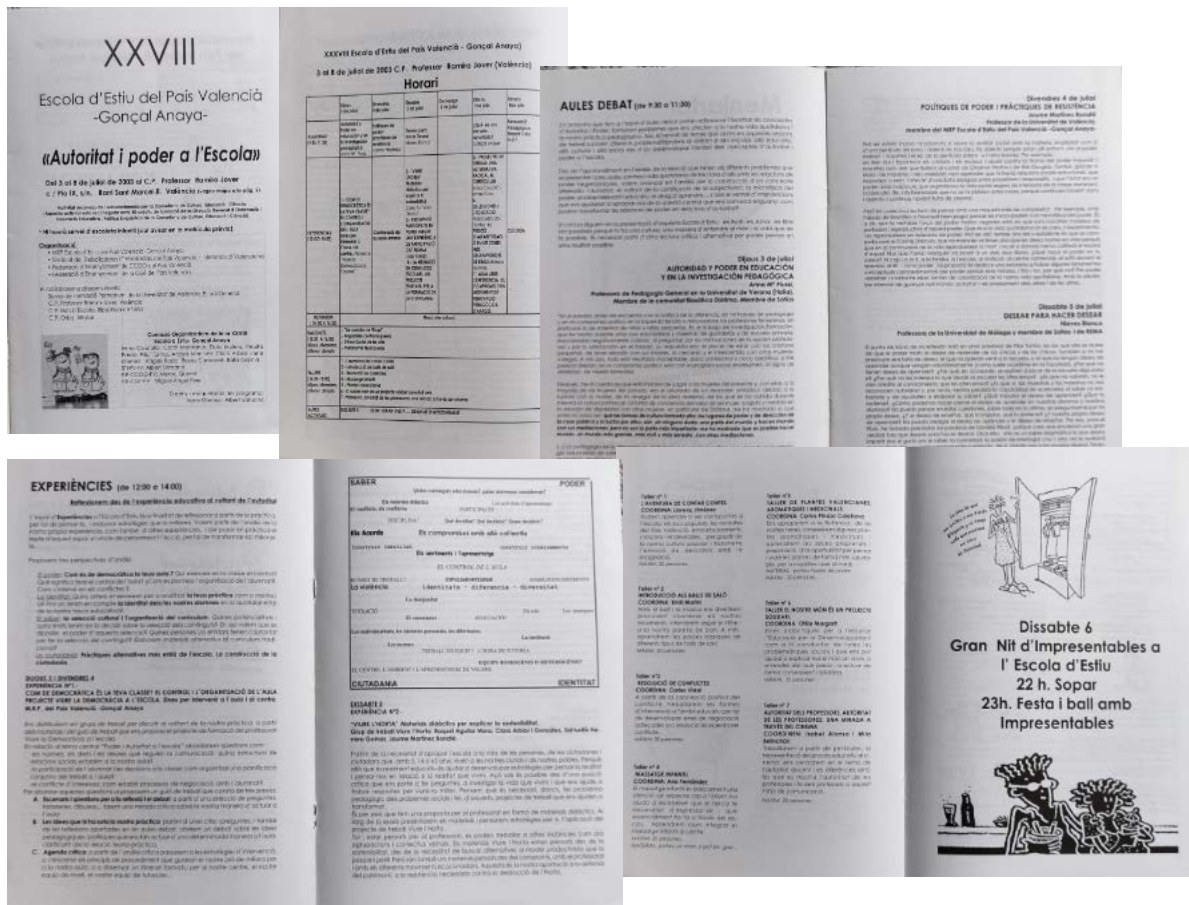
Concentració Comissió Organitzadora XXI Escola d'Estiu a la porta del Palau de la Generalitat Valenciana. reclamant subvencions Juliol 1996

Escola d'Estiu en juliol denunciant l'abandonament total del mètode democràtic en el funcionament dels CEP. Els arguments i les dades podeu trobar-les als debats de jornades, seminaris, Escoles d'Estiu, aules-debat, en els quals va ser quasi permanent el tema de la formació del professorat, vinculat a les reflexions polítiques sobre el

procés de construcció d'un ensenyament democràtic i la diferència entre un entramat parlamentari i un entramat democràtic per la vida social, política i cultural.

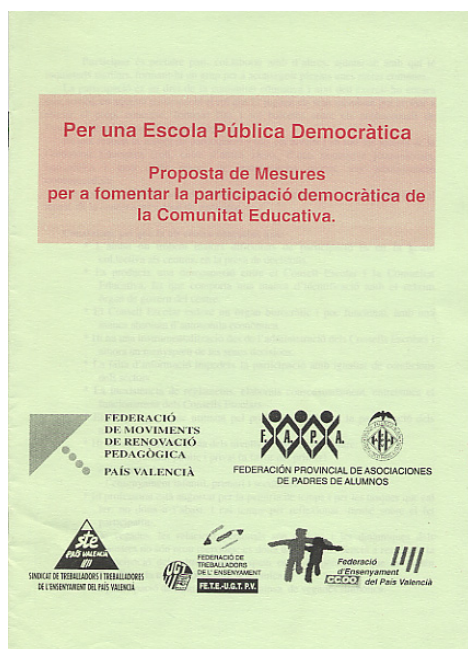
3. TRENTA ANYS D'ESCOLES D'ESTIU: ELS DEBATS PEDAGÒGICS DE L'ESQUERRA VALENCIANA (1975-2005).

Una de les peces més interessants, al meu parer, de l'Arxiu del MRP Escola d'Estiu del País Valencià és la col·lecció de programes de les edicions anuals de l'Escola d'Estiu. El programa s'editava amb un disseny de quadern que es lliurava a les persones matriculades per poder fer anotacions. A les primeres fulles estava pròpiament el programa dels cinc dies d'escola d'estiu: la presentació del tema general, els títols i una breu ressenya de cada xerrada-col·loqui (a partir de 1987 es dirien aula-debat) i els guions que seguiria cada seminari i cada taller (veieu a les imatges adjuntes un exemple d'aquests primers fulls).

La Comissió organitzadora redacta la presentació del programa on justifica l'elecció del tema general i l'explica breument. El tema general al que es dedicava cada edició d'Escola d'estiu és un indicador de les qüestions que estaven al debat polític eixe any en relació a l'escola i a la cultura. També mostren la relació que estableix la gent de l'Escola d'Estiu entre la cultura, el saber escolar i els problemes socials rellevants, o la responsabilitat de l'escola en assumptes del carrer com la guerra, l'entrada a l'OTAN o els Drets Humans. Per exemple, en

la primera dècada trobareu que els debats es centren en el bilingüisme, la normalització lingüística, la concepció de l'escola pública com escola popular, el sindicalisme, l'estatut d'autonomia, la llei d'ús i ensenyament del valencià, la formació del professorat i la pròpia organització de l'Escola d'Estiu.... En la segona dècada alguns dels temes centrals tracten les reformes experimentals de l'EGB i de les Ensenyances Mitjanes, el currículum com espai de debat polític de la ciutadania, la LOGSE, la proletarització i tecnocratització dels ensenyants, els Centres de Professors i l'autoorganització del professorat.

La tercera dècada, ja immersa en un context explícitament neoliberal, els temes centrals aborden la relació de l'ensenyament amb altres moviments socials com l'antimilitarisme, les aportacions del feminisme, de l'ecologisme i del interculturalisme al currículum escolar, la micropolítica i els projectes de transformació dels centres des de baix, la radicalització de la democràcia a l'aula i al centre, les campanyes i les plataformes en defensa de l'Escola Pública.... per posar uns exemples.

Els noms de les persones que feien la conferència o eren entrevistades a l'aula-debat, autors d'articles i llibres, o mestres que havien desenvolupat experiències pràctiques relacionades amb el tema, també ens informen dels referents intel·lectuals d'aquest professorat del MRP i les bases sobre les que volien construir el discurs pedagògic de l'esquerra valenciana. De la mà del mestre de mestres Gonzalo Anaya Santos, actiu en totes les edicions, recuperem a Freinet i l'escola de la República, ens acostem als textos del marxisme heterodoxe de Pierre Bourdieu, de Giroux, de Foucault, a Freire i els moviments d'alliberament de Llatinoamèrica; a la pedagogia crítica espanyola de Gimeno Sacristán, Ángel Pérez, Miguel Angel Santos, Jaume Martínez Bonafé; a la sociologia de Josep Vicent Marqués, Ignacio Fernández de Castro, Carmen Elejabeitia o Mariano Fernández Enguita; o les mirades del feminisme de Celia Amorós, d'Anna Mª Piussi, del col·lectiu DUODA i moltes altres.

La importància de la teoria pedagògica i política es reivindica en moltes presentacions de

les aules debat com un dret de les mestres per a fonamentar les seues decisions pràctiques en el raonament psicològic, sociològic, polític o estètic que nodreix el nostre pensament autònom.

Eixe interès per unir la teoria i la pràctica està present en els grups de treball o seminaris que al llarg dels cinc dies presenten experiències fonamentades en idees i desitjos que han intentat portar a la pràctica de l'aula i del centre al llarg del curs. Arriben mestres d'escoles i instituts de molt diferents comarques i de tots els llocs de l'Estat Espanyol que ens mostren que és possible combatre amb l'ensenyament la desigualtat d'origen o el racisme que amaga el "fracàs escolar", la cooperació entre professorat i alumnat, la unió del joc i l'aprenentatge científic, la gestió democràtica, la vinculació al barri...

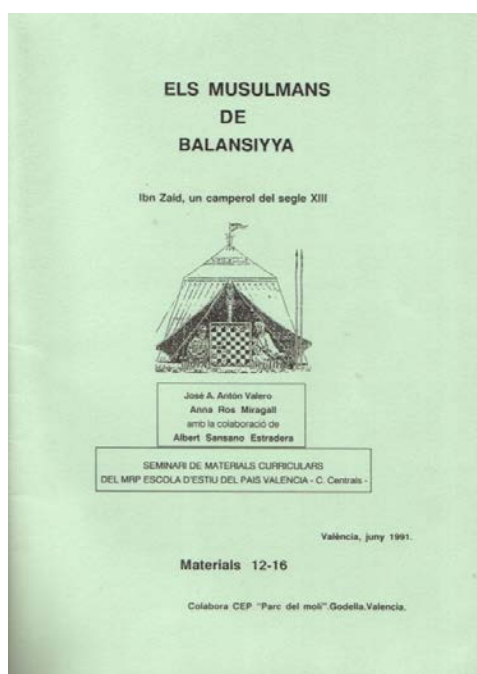
Els tallers que es desenvolupen de vesprada es plantegen com espais més relaxats de fusió d'allò lúdic amb allò educatiu. També veureu la importància donada als racons de després de dinar amb narracions de contes populars per Llorenç Giménez, i a les festes amenitzades amb la música de grups locals o per *Impresentables*, el grup creat a la pròpia Escola d'Estiu per membres del MRP, com moments que faciliten l'aproximació a nous companys i companyes i ens aporten alegria i força.

4. UNA DIDÀCTICA COMPROMESA. EL SABER NO ÉS NEUTRAL

A l'arxiu també es troben projectes curriculars, unitats i materials didàctics (situacions d'aprenentatge, diríeu avui) elaborats per seminaris diversos (coeducació, globalització, escola i medi, solidaritat, ensenyament secundari, educació intercultural, tutoria, avaluació) experiències de mestres i de centres, que poden donar pistes i ajudes pràctiques al professorat que s'interessa actualment per millorar la qualitat de vida de les aules d'Infantil, Primària, Secundària o Universitat.

Una de les característiques fonamentals dels materials didàctics dels MRP és la consciència de que el saber ha de servir per a la millora del món i la desaparició de les injustícies socials, i que la manera d'ensenyar ha d'estar a favor de la infància i el jovent, de la cooperació i la creativitat de l'alumnat. Trobareu projectes antiracistes, reivindicant les cultures dels pobles colonitzats o vençuts, defensant la coeducació i l'ús del valencià tant al carrer com a les aules. Veureu cartells i dossiers didàctics fets a propòsit de campanyes relacionades amb fets socials rellevants. Un suggeriment: tria qualsevol any significatiu i busca a l'inventari de l'Arxiu les

activitats del MRP relacionades amb eixe any; podràs observar un fum de propostes educatives que evidencien una pedagogia que construeix coneixement llegint el que passa al carrer, amb els ulls de les ciències i amb la consciència de que som subjectes del present i desitgem un futur millor. Un exemple significatiu pot ser el context del referèndum per a la integració plena d'Espanya a l'OTAN el març de 1986: si al buscador de l'inventari del MRP poseu la data 1986 podeu veure al quantitat de seminaris, experiències de centre, fullets, exposicions, materials elaborats en relació a l'educació per la pau en aules d'Infantil, Primària i Secundària .

Al 1992 trobareu la publicació de la carpeta *Conquesta i Colonització* que aporta documents i propostes al professorat i l'alumnat per fer una mirada història crítica a la celebració dels 500 anys de colonització espanyola d'Amèrica.

Igualment a l'apartat de publicacions veureu els materials editats en diferents anys per al tractament escolar del tema del Sàhara, la guerra d'Iraq o l'atemptat a les Torres Bessones de Nova York, però també propostes per estudiar la celebració del 9 d'octubre i la conquesta de Jaume I des de la mirada d'un xiquet habitant d'una alqueria àrab d'Alboraia.

Seguint amb els exemples, trobareu un quadern editat conjuntament amb el moviment antimilitarista per abordar la instal·lació d'una base de l'OTAN a Bétera, o un llibret editat conjuntament amb el moviment ecologista *Per l'Horta* amb un munt d'activitats sobre l'Horta valenciana, la seua repercussió en la nostra cultura i la necessitat de la seua defensa.

Així doncs, si els programes ens situaven en els temes de debat i les bases teòriques del MRP, les publicacions dels seminaris i materials didàctics ens mostren les experiències d'aula i de centre i les propostes pràctiques que acompanyaren a aquells debats.

Cal recordar que, a diferència d'altres MRPs de l'Estat com, per exemple, l'associació Rosa Sensat a Catalunya, o ADARRA a Euskadi, tant l'organització de les Escoles d'Estiu, com l'edició i difusió dels materials didàctics, no contava amb cap recurs econòmic, més enllà de reduïdes subvencions que havíem de sol·licitar cada any i que mai sabíem quan i quant rebríem. Així, des de la maquetació i la correcció ortogràfica fins al darrer detall, depenia del temps lliure que les persones autores pogueren dedicar. Veureu doncs, materials publicats amb ISBN i altres que no han arribat a passar per la impremta i han quedat en el terreny de la fotocopiadora. Tots són mostres de com ha pogut desenvolupar-se el Moviment de Renovació Pedagògica del País Valencià, els seus avenços i les seues limitacions.

5.L'ARXIU DEL MRP. L'INVENTARI

Ara ja sí, us presente l'inventari que hem fet amb els documents portats a l'arxiu. Els hem organitzat en aquests apartats:

I. ESCOLES D'ESTIU.

II. SEMINARIS.

- Normalització lingüística al País Valencià
- Escoles Infantils
- Globalització i interdisciplinarietat
- -nterculturalisme i educació emancipatòria
- Estratègies de treball cooperatiu a l'ESO
- Projecte de Centre
- Escola i medi
- Projectes i materials curriculars
- Canviar el centre
- Ensenyament secundari
- Co-educació afectiva i sexual

III. MATERIALS DIDÀCTICS.

IV. AUTOORGANITZACIÓ. VIDA INTERNA.

V. PUBLICACIONS DEL M.R.P.

VI. FEDERACIÓ MRPS PAÍS VALENCIÀ.

VII. CONFEDERACIÓ ESTATAL DE MRPS.

Dins de cada apartat hem classificat els documents amb aquestes dades:

Any d'edició	Autoria	Tipus de document (premsa, memòria, programa, cartell, fullet...)	Suport	Prestatgeria/ Carpeta	Valor Contingut/ Tema	Digitalitzar
--------------	---------	---	--------	-----------------------	-----------------------	--------------

Malgrat que els nostres coneixements informàtics i arxivístics són limitats, hem procurat que es pugui fer recerca com en qualsevol pdf. De manera que si poseu en el buscador la paraula coeducació, per exemple, vos donarà totes les referències on apareix aquesta paraula; si poseu l'any 1980 vos enviarà a tots els llocs on apareix aquesta data. La darrera columna indica que tenim l'esperança que la Universitat, la Conselleria d'Educació o alguna institució sensible als moviments socials que reivindiquen la millora democràtica de l'ensenyament, es disposa a digitalitzar aquest arxiu per tal que siga més accessible a qualsevol ciutadana des de qualsevol lloc. En aquesta columna indiquem, al nostre parer, el grau de rellevància que té aquest document per a la digitalització, si haguérem de fer una selecció.

A l'apartat *Escoles d'Estiu* hi trobareu les carpetes que repleguen molts diversos documents de cada juliol: programes, propaganda, llistats d'assistents, subvencions sol·licitades, subvencions rebudes, comunicacions amb l'administració, amb els sindicats, cartes al soci, actes de reunions de la comissió organitzadora, assemblees del MRP on es debatia sobre la proposta d'Escola d'Estiu d'eixe curs, retalls de premsa, conclusions, memòries del conjunt d'activitats realitzades que es presentaven a Conselleria, noms dels responsables de les aules debat, els grups de treball o els tallers.

També disposem d'una col·lecció de vídeos VHS i d'arxius de *Youtube* amb imatges de les Escoles d'Estiu des de 1981 a 2017, així com gravació completa de moltes de les conferències i aules debat impartides en les diferents edicions. Un exemple del contingut d'aquestes cintes és aquest fragment de la XXIV Escola d'Estiu que hem pogut digitalitzar: *XXIV^a Escola d'Estiu El Saler, juliol 1999* <https://youtu.be/ruWvvoJxrT0>.

A les caixes del *Seminaris* trobareu també anotacions de reunions, materials didàctics, activitats realitzades i proposades, textos manuscrits i fotocòpies de lectures o referències a experiències d'altres col·lectius relacionades amb les que portava entre mans aquest seminari. Si entreu a la documentació amb empatia, veureu una vida tan efervescent com mancada de temps per organitzar i arxivar els papers; un grup de persones amb curiositat intel·lectual, compromís pedagògic i consciència social que fan de la seua escola, del seu institut, del seu grup d'alumnat, un espai per fer món.

Hem volgut destacar el capítol de l'Autoorganització perquè aquest MRP ha considerat que l'autonomia organitzativa és un dret de qualsevol col·lectiu o moviment social que vullga intervenir com a subjecte en algun àmbit de la vida social. Junt a la capacitat de desenvolupar pensament i experiència, l'autoorganització és la base que permet que les nostres aportacions mantinguen el caràcter crític i autònom amb que s'iniciaren. Mantenir-la implica aprendre a

afrontar conflictes interns i externs: mantenir la confluència de diverses perspectives que convergeixen en la crítica a l'escola dominant i respectar la diversitat d'estratègies; al mateix temps que cal lluitar contra la invisibilitat, pel reconeixement i per tindre l'altaveu que evita que les propostes del MRP siguen marginades o menyspreades. Una experiència que, com totes les que es fan per voluntat i desig, sense que estiguen manades i establertes, és tan difícil com apassionat i formativa.

Les Escoles d'Estiu s'estengueren per les diferents comarques del País Valencià i donaren lloc a diversos col·lectius organitzats de mestres

Portafulls en cartolina editat pel MRP Escola d'Estiu del P.V Comarques Centrals .1993

L'arxiu que ací vos presentem i que podeu consultar a la Biblioteca de la Facultat de Magisteri de València, replega especialment les activitats realitzades pel col·lectiu de comarques centrals. A la Facultat d'Humanitats de la Universitat Jaume I, el Museu Pedagògic de Castelló alberga la documentació referida al MRP Escola d'Estiu de Castelló i també la provinent de la Federació de MRP del País Valencià i de la Confederació estatal de MRP. CODERI (Col·lectiu d'ensenyants de la Ribera) guarda a la seua documentació a la seua seu a

Corbera i Col·lectiu de mestres de la Safor ha dipositat els seus materials a l'arxiu municipal de Gandia.

6. LES VEUS, LES PERSONES

En tots aquests documents veureu el nom de persones que, com la que escriu aquestes línies, estan en perfecte estat de salut i disponibles per aportar la informació oral que puga interessar-vos. Algunes encara estan a les aules i altres ja estan jubilades, però totes elles són aportacions insubstituïbles a la memòria democràtica dels MRP. Esta memòria oral pot parlar dels plaers i del dolors, les alegries i les pors que han circulat per les venes d'aquest moviment social i ens han nodrit als qui hi formaven part. Ens sembla interessant escoltar aquestes veus perquè la història ha d'incorporar tant els fets com les emocions, les idees i les valoracions dels aprenentatges dels qui han estat els subjectes .

Conscients de la importància de les vivències de les persones que han passat per l'Escola d'Estiu, el MRP va editar un llibret titulat *Recull d'experiències de vida en la renovació Pedagògica. Retall de biografies. Textos per a la memòria (1999)*. Es compona de textos escrits per una trentena de persones, participants assídues de les Escoles d'Estiu, contestant a la pregunta següent: "Quin aprenentatge de vida ha suposat per a tu la vinculació a la renovació pedagògica? Per què optares, o encara optes, per donar via al teu compromís social mitjançant aquesta opció? Com reverteix en la teua pràctica a l'escola? i en la teua vida?"

L'any 2010, Lola Molina Galvañ, membre del MRP i de la Comissió Organitzadora durant molts anys, va fer la seua tesi doctoral amb el tema *La práctica viva y la experiencia colectiva de la renovación pedagógica. Historia de vida del MRP del País Valencià -Gonçal Anaya-*, on podreu veure un model d'investigació que aprofundeix tant en els fets com en el subjectes individuals i col·lectius d'aquests, posant l'atenció en com aquests narren l'experiència viscuda d'una organització amb voluntat de moviment social. Podeu consultar-la en <https://roderic.uv.es/items/85b5d399-6f49-42e3-af55-662228afcc2f>

Recentment han publicat el seu testimoni dues persones molt rellevants en aquest moviment: Vicent Esteve (2018) i Pilar Tormo (2020) que ajudaran a entendre les vivències dels que s'embolicaren en la creació i sosteniment d'aquest MRP.

També disposem ja d'alguns documentals audiovisuals que poden ajudar a iniciar la investigació, com ara Martínez Delgado *et al.* (2013) i Trencafilms (2024)

Per acabar, vull subratllar que la investigació a la qual vos convida, en tant que membre actiu del MRP Escola d'Estiu del País Valencià, no hauria de ser fruit de l'enyorança ni l'homenatge pòstum. Es segueixen fent Escoles d'Estiu a altres comarques, al nostre voltant han aparegut nous col·lectius de joves docents que s'organitzen per seguir construint una escola pública, popular i valenciana, i en febrer del 2023 es va reunir a Xest la confederació estatal de MRPs.

La investigació és necessària i important perquè aporta visibilitat a un moviment social que ha existit i ha estat subjecte dels canvis i dels obstacles als canvis per a la construcció d'un ensenyament per a la democràcia real al País Valencià; evidencia la possibilitat i els límits d'acció de "minories", dirien alguns, capaces de fer propostes i portar-les a cap, de generar pensament i experiències transformadores. És un exemple de persones que des baix, des de la quotidianitat, s'organitzen per construir vida social més lliure, enriquidora i democràtica de la que ens donen establerta.

Investigar sobre la vida i evolució dels Moviments de Renovació Pedagògica a través de l'arxiu que presentem, vos involucra en la història de transformació i millora de l'Escola Pública; advertim que pot contagiar-vos del tarannà i la passió de mestres enfortides per l'auto-organització i el projecte propi compartit; pot obrir-vos preguntes i investigacions més enllà del que mostren directament els documents -com ens ha passat amb aquell quadernet groc manuscrit del que hem començat a parlar-. En qualsevol cas, confie que no vos deixarà indiferents i voldreu contar-ho.

7.REFERÈNCIES

- Anaya Santos, G. (1977). *Una ruptura en la enseñanza*. Fernando Torres.
- Esteve, V. (2018). *El temps guanyat. Memòries d'un mestre valencià*. Alfons el Magnànim.
- Fernández de Castro, I. (1973). *Reforma educativa y desarrollo capitalista: informe crítico de la Ley de Educación*. Cuadernos para el Diálogo.
- Fernández Enguita, M. (1990). *Juntos pero no revueltos: ensayos en torno a la reforma de la educación*. Visor.
- Fernández Enguita, M. (2001). *Educación en tiempos inciertos*. Morata.
- Martínez Bonafé, J. (2002). Qué son los MRP. *Cuadernos de pedagogía*, 311, 85-89.
- Martínez Bonafé, J. (2024). *Un movimiento de renovación pedagógica*. <https://eldiariodelaeducacion.com/red-universitaria-de-renovacion-pedagogica/2024/06/18/un-movimiento-de-renovacion-pedagogica/>
- Martínez Bonafé, A. (2008). La pedagogía socialment compromesa, del franquisme a la socialdemocràcia: El Moviment de renovació Pedagògica Escola d'Estiu del País Valencià (1975-1995). En A. Mayordomo, C. Agulló, G. Frasquet (Coords.), *Canviar l'escola, canviar la societat. La renovació pedagògica valenciana al segle XX* (pp. 127-193). Centre d'estudis i investigacions comarcals Alfons el vell. Gandia.
- Martínez Bonafé, A. (2023). Pensar i fer Escola Pública, Popular i Valenciana. Les Escoles d'Estiu del País Valencià. *Lec. l'Institut Obrer. Rev. de pensament i acció social*, 10, 55-63.
- Martínez Delgado, C. (2013) *Testimonis dels Moviments de renovació Pedagògica al País Valencià*. <https://www.youtube.com/watch?v=oA7J5Es-8nY>
- Molina Galvañ, Mª D. (2010). *La práctica viva y la experiencia colectiva de la renovación pedagógica. Historia de vida del MRP del País Valencià -Gonçal Anaya*-Tesis doctoral. Universitat de València. <https://roderic.uv.es/items/85b5d399-6f49-42e3-af55-662228afcc2f>
- MRP Escola d'Estiu del País Valencià (1985). *Materials per a la investigació. 10 anys d'Escola d'Estiu*. Diputació de València.
- MRP Escola d'Estiu del País Valencià (1999). *Recull d'experiències de vida en la renovació Pedagògica. Retall de biografies. Textos per a la memòria*. Edit MRP Escola d'Estiu-Comarques Centrals.
- Sansano Estradera, A. (2003). *L'escola que volem. 25 anys d'Escola d'estiu del País Valencià a*

l'Horta". Tandem.

Tormo, P. (2020). *Històries que he viscut*. Associació de mestres Rosa Sensat.

Trencafilms (2024). *Repensar l'escola. Les escoles d'Estiu del País Valencià* Conselleria d'Educació. GVA. <https://portal.edu.gva.es/escoladestiu/exposicio/>

Viñao Frago, A. (2002). *Sistemas educativos, culturas escolares y reformas: continuidades y cambios*. Morata.

Viñao Frago, A. (2004). *Escuela para todos: educación y modernidad en la España del siglo XX*. Marcial Pons.

Viñao Frago, A. (2023). *Meritocracia, igualdad, educación: por una vuelta a la historia social de la educación*. Diego Marín.